

Uredništvo i uprava
ZAGREB, MASARYKOVA 28a
Telefon 67-80

Uredništvo i uprava
za Slovenije in slovenski del
Julijske Krajine
LJUBLJANA, Erjavčeva 4a

ISTRA

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

GOVOR LORDA HALIFAXA

Engleski ministar vanjskih poslova Halifax održao je 20. o. m. govor u Gornjem domu koji je imao ogromnog odjeka u svijetu i smatra ga se znakom preorientacije engleske vanjske politike. On je na početku svoga govora izjavio, da se slaže sa predgovornicima u tome, da dogadjaji posljednjih dana zaprepastili ne samo Englesku, nego i druge zemlje. On će nastojati da što objektivnije analizira ove dogadjaje. Nije bez posebnog značenja, da su njemačke čete zapošle dva češka grada, dok je još predsjednik Hacha zajedno s ministrom vanjskih poslova Chvalkovskim bio na putu u Berlin. Činjenica je, da su njemačke vojne operacije započele prije, nego što su zapodjenuti bilo kakvi pregovori između Hitlera i čeških izaslanika.

Osvrnući se na posljednju fazu u razvoju nedavnih događaja Halifax je izjavio, da je u Čeho-Slovačkoj od uvjek postojala jedna politička stranka, koja je zastupala potrebu autonomije Slovačke. U stvari Slovačka tu autonomiju dobila je poslije münchenskog sporazuma, ali s tim nisu bili zadovoljni tamošnji ekstremistički elementi. Prema informacijama što sam ih mogao dobiti, teško mi je vjerovati, da iznenadna odluka nekih slovačkih pravaka, da se potpuno odijele od Praga, odluka (koja je slijedila odmah poslije njihovog apela Njemačkoj), nije bila u vezi sa nekim vanjskim utjecajem.

Mislim, da nije potrebno mnogo govoriti o tome, kako je češki predsjednik takođe dobrovoljno pristao na podjarmljivanje češkog naroda. Obzirom na okolnosti pod kojima je Hacha otišao u Berlin i imajući u vidu činjenicu da je Češko-Slovačka bila već djelomično okupirana očigledno je, da su njeni predstavnici imali malo izgleda, da uspješno vode neke pregovore u Berlinu. Mnogo je vjerojatnije, da je Česima bio uručen ultimatum, i da se oni pod prijetnjom nasilja i da bi spasili svoj narod od raznih strahota pristali na kapitulaciju. Teško je vjerovati da njemačka vlada može za svoje nedavne postupke imati bilo kakvo opravdanje, koje bi se moglo prihvati. Shodno mojim shvaćanjima, ja bih mnogo više volio da je Njemačka mjesto raznih saopćenja i tumačenja izdanju o nedavnim događajima naglasila, da je u tim događajima odsudnu ulogu igrala njena superiorna snaga, kao što je u stvari i bilo.

Zatim je lord Halifax spomenuo protest britanske vlade u Berlinu i rekao: »Držim, da njemačka vlada ima danas jasnú sliku o sadašnjem držanju britanske vlade. Premda od toga ne očekuje ništa naročito, držao sam da je potrebno da taj prosvjed uručimo. Govoreći o njemačkim prigovorima u kojima se ističe, da se događaji u Čeho-Slovačkoj nimalo ne tiču Velike Britanije, Halifax je izjavio: »Premda smo uvjek priznavali da je Njemačka više zainteresirana u jugoistočnoj Europi nego li Velika Britanija već zbog samih geografskih razloga. Ipak držim, rekao je Halifax, da je uništenje jedne nezavisne države i krvanje suverenih prava jedne države protivno najelementarnijim medjunarodnim pravilima. Münchenski je sporazum imao svrhu da narodima Europe pribavi veću sigurnost. Sva sporna pitanja trebalo je rješavati putem uzajamnih konzultacija. Ali naša očekivanja demantirana su na strašan način.«

»Do Münchenskog sporazuma — nastavio je lord Halifax — moglo se vjerovati, da je Hitler vjeran svome načelu da ne priključuje njemačkoj državi nenjemačke elemente — Ovo je načelo pogazio priključivoj Reichu 8 milijuna Čeha. Time je sam napustio svoju dosadašnju ideologiju. Svijet neće zaboraviti da se Hitler u rujnu prošle godine pozivao na pravo samoodredjenja zbog dva milijuna sudetskih Nijemaca, da bi kasnije došao u otvoreni sukob s tim načelom negirajući pravo na koje se Njemačka prošle godine pozivala. Kakav god bio položaj onih 250.000 Nijemaca u Čeho-Slovačkoj, ne mogu nikako vjerovati, da se to pitanje nije moglo drugačije rješiti, nego da se podjarmi osam milijuna Čeha. Kakove zaključke treba povući iz tog postupka? Je li njemačka politika stupila u novu fazu? Hoće li se Njemačka i nadalje zadovoljavati time da prikuplja u jednu državu zemlje u kojima ima pretežni broj Nijemaca, ili će u buduću ići zatim, da završava nenjemačkim narodima? Sve su to pitanja koja zanimaju čitav svijet. Okupacija Čeho-Slovačke izvršena je potpuno novim metodama. Svijet je u ostalom imao već prilike, da konstatura uvođenje nove jedne prakse u međunarodne odnose. Sve države na svijetu moraju od sada voditi računa o separatističkim pokretima i to ne samo sa stanovišta tih elemenata, koji su skloni separatizmu, nego i sa stanovišta njemačkih državnih interesa. Takove metode moraju uroditи teškim posljedicama. Tko nam jamči da ne će biti primijenjene i gdje drugdje? Svi njemački susedi moraju živjeti u neizvjesnosti. Ne znajući što im donosi sutrašnji dan. Svaka država, koja želi se opet vratimo onim pobudama. Britanska

ZEMLJA I NARODNOST

Gospodarski uslovi i kultura — Nestalna i stalna kolonizacija — Asimilacija pomoću industrijalne kolonizacije — Infiltracija agrarnom kolonizacijom

Pred mjesec i pol održao je na Poljoprivrednom fakultetu u Zagrebu vrlo zapaženo predavanje ing. V. Horvat. Naslov predavanja je bio »Ruralna sociologija«, a izvatke iz predavanja donijela je bila i dnevna štampa.

Ta nova znanstvena grana — ruralna sociologija — studira zajednice onih ljudi koji žive od poljoprivrede ili su neposredno ovisni od sela i seljaka. Ona proučava ekonomski, socijalni i kulturne tvorevine i manifestacije sela i seljaka kao cjeline. Jer selo kao cjelina drukčije reagira na događaje nego grad. U tom reagiranju je i razlika između grada i sela — između gradske i seljačke kulture.

Pod seljačkom kulturom smatramo — utvrdio je predavač — sve ono što je kroz vjejkove sakupljeno i što se još sakuplja na selu kao tradicija, običaj, znanje, ustanove, vjerovanja, umjetnost, vladanje, te tehnika u dnevom životu. Daljnji kulturni elemenat bila bi umjetnost u vezenju, tkanju, forme vladanja u domu. Cijeli kućni red u jednoj zadruzi imao je ustaljene forme ne samo za zabave, svećane zgrade, već i u dnevnom životu. A u svemu tome nas stranci nisu mogli razumjeti i smatrati nas nekulturnim. Medutim nije lako prosuditi kulturni nivo jednog naroda i proglašiti ga nekulturnim zato, što ima male kućice, male stanove i male prozorčice. U kulturni elemenat se ubrajuju još i pismenost, te zabava.

Osim toga kulturnog elementa, ruralna sociologija razmatra i ekonomski momenat: veličinu posjeda, intenzivnost obrade tla, plodnost, broj pučanstva, emigraciju i migraciju itd. Jer ekonomski i kulturni elemenat su u uskoj vezi — zapravo je kulturni elemenat tek nadopuna i viša forma ekonomskoga elemenata.

O tom ekonomskom elementu kao osnovi kulture, raspravlja se već skoro stotinu godina vrlo žučljivo. Jedni uzimaju kulturna stvaranja tek kao posljedicu ekonomskih uslova, dok druga struja tumači kulturu kao poseban, prema ekonomskim uvjetima skoro potpuno nezavisni pojam. Ne upuštajući se u ideološke sporove oko prioriteta jednog ili drugog elementa (ekonomskih uslova i kulture) razmotrit ćemo ukratko te teorije, u vezi s našim zavjećajem, u vezi s povezanošću Julijske Krajine s drugim krajevima; razmotrit ćemo

odnos i vezu hrvatske kulture u Istri prema općoj hrvatskoj kulturi, odnosno odnos i vezu slovenske kulture u Julijskoj Krajini prema općoj slovenskoj kulturi.

Ekonomska osnova hrvatske kulture u Istri je seljačka — poljoprivredna. U Istri su svi Hrvati seljaci i svi seljaci Hrvati,

napisao je jednom zgodom Mate Balota. Ta ekskluzivnost ekonomске baze bila je povod da se u Istri razvije u toku više stotina godina najautohtonija hrvatska seljačka kultura. Jer dok je u drugim hrvatskim krajevima bilo i drugih staleža (gradjanstvo, plemstvo) koji su utjecali na formiranje kulture, dotle je onaj najzapadniji dio hrvatskog naroda od Učke prema zapadu i jugu bio bez gradjanstva i staleža, bez plemstva i do pred pedesetak godina i

bez inteligencije. Plemstvo je bilo druge narodnosti, a svi oni seljaci koji su mijenjali stalež, mijenjali su i narodnost. Odlažeći u grad, oni su se talijanizirali, dok je s druge strane hrvatsko selo kroatiziralo sve one male obrtnike koji su iz grada ili iz drugorodnih krajeva dolazili u sela. Ta kroatizacija se najbolje opaža kod takozvanih Krnjela i Bumbara. Krnjeli su dolazili već u 17. vijeku kao trgovci i obrtnici u naša selja i selo ih je assimiliralo, pa se na taj način nalazi u istarskim gradovima puno ljudi s prezimenom na -ić koji su Talijani, a s druge strane ima dosta ljudi s talijanskim prezimenima koji su Hrvati. Osim Krnjela, kroatizirani su i svi oni Bumbari koji su se iselili iz Vodnjana, Galija i Bala, pa bilo to iseljavanje tek u najbliži hrvatski seljak.

Ta asimilacija s obe strane (misimo, dakako, daleko više izgubili nego dobili) bila je skoro zaustavljena pred tridesetom godinom u jeku najjače nacionalne borbe. Polako smo i mi dobivali inteligenciju, a i grad smo infiltrirali s našim novostvorenim gradjanstvom i radničkim elementom. Medutim osnova svega toga ostala je ista — osnova je bila selo i seljak, i taj seljak je bio nosioc nacionalne i socijalne borbe.

U izmijenjenim političkim prilikama iz 1918. potpuno su zbrisani počeci našeg gradjanstvenog staleža, a inteligencija, osim svećenika, napustila je teren. (Kod Slovenaca je bio skoro sličan proces, s razlikom što su Slovenci imali relativno brojno gradjanstvo i mnogo veći broj inteligencije, pa je i regres ishao polaganje, tako da Slovenci u Italiji imaju još i danas jedan dio inteligencije kod kuće, a i jedan dio gradjanstva ostao je nacionalno svijestan

smatrat posebnim autonomnim područjem pod francuskim mandatom, u kojem će se obaviti plebiscit. No taj plebiscit nije bio nikad proveden i Francuska se odrekla svog mandata prepustivši sudbinu Memela Litvi. Dolaskom Hitlerove stranke na vlast u Njemačkoj, čuli su se sve odlučniji i glasniji zahtjevi Memelca, najprije za autonomijom, a onda za pripojenjem Njemačkoj. Dolazilo je svaki čas do raznih sukoba, dok konačno Litva pred godinu dana nije bila prisiljena da Memelcima dozvoli organiziranje po uzoru Reicha, da dozvoli njenu zastavu, pozdrav itd. Konačno je evo došlo i do potpunog prisajedinjenja.

Glavni grad memelskog područja je Memel, ili litavski Klaipeda. Grad ima oko 60.000 duša, i vrlo je važna luka jer se nalazi na ulazu u ogromnog Kuriskog zatona. Bilo je glavna uvozna i izvozna luka Litve, koja osim njega ima tek jednu malu neizgradjenu i neuredjenu luku. Gubitak Memela za Litvu je više ekonomski nego li od nacionalne važnosti. Vječite trvajvice što ih je Litva imala zbog Memela nanijele su joj više štete nego koristi. Jedino je za Litvu udarac, što je sada ostala bez svoje jedine uredjene i izgrađene luke.

FAŠISTIČKA REZOLUCIJA PROTIV JEDINSTVENE FRONTE DEMOKRACIJE

Stefani javlja 22. o. m. — Sinoć je pod predsjedništvom Ducea Veliko fašističko vijeće održalo četvrtu sjednicu sedamnaeste godine fašističke ere. Prije početka sjednice Duce je pročitao rezoluciju izjavljujući, da veliko fašističko vijeće upućuje uoči proslave 20-godišnjice osnivanja fašističke stranke svoje misli i svoju zahvalnost i jurišnim sekcijama palim tokom minule akcije i pozdravlja drugove, koji će sudjelovati velikom skupu u Rimu, da ponovno potvrdi pred cijelim svijetom fašističko načelo, koje je i danas, kao što je i u vijek bilo: »Vjerovati, slušati i boriti se. Veliko fašističko vijeće popratilo je diskusijama čitanje rezolucija. Duce je zatim govorio o nedavnim događajima i dao potanki izvještaj o međunarodnoj situaciji. Poslije diskusije veliko fašističko vijeće primilo je ovu rezoluciju:

»Veliko fašističko vijeće izjavljuje pred opasnom formacijom jedne jedinstvene fronte demokracija udruženih s boljševizmom, protiv autoritativnih država, jedinstvene fronte, koja ne donosi mir već rat, da je ono, što se dogodilo u Srednjoj Evropi, imalo svoj prvi povod u Versailleskom ugovoru i naročito potvrđuje u ovom momentu svoju punu odanost politici osovine Rim-Berlin.«

Pozicija Slavena u Evropi
Njemački nacional-socijalistički časopis »Volk und Rasse« objavio je nedavno jednu interesantnu statistiku i diagram o slavenskom učestvovanju u evropskom životu i o stalnom porastu Slavena:

Romani	Germani	Slaveni
1810. 63.000.000	59.000.000	65.000.000
1910. 108.000.000	152.000.000	187.000.000
1930. 120.000.000	149.000.000	226.000.000

Razmjer kroz 120 godina u prirastu:

Romani	Germani	Slaveni
58.000.000	90.000.000	161.000.000

Prema tome za 50 godina izjednačiti će se broj Slavena sa ukupnim brojem Romana i Germana u Evropi.

Ko ne umije čitati između redaka, ne može uopće shvatiti što je napisano.

MASARYK.

USKRSNI BROJ

našega lista izači će dne 5 aprila, pa molimo saradnike da nam svoje priloge pošalju barem tjedan dana prije toga roka.

se vrla okoristila poukom posljednjih događaja. Ne gubeći vremena stupila je u kontakt sa vladama britanskih dominiona i vladama ostalih država. — Za sada je nemoguće uočiti sve posljedice ovoga njemačkog podhrata. Ipak možemo naglasiti, da je u povijesti bilo dosta polkušaja da se u Evropi stvari hegemonija, jednoga naroda ili države. No svi ti pokušaji svršili su prije ili kasnije teškim porazom onih, koji su se zanisili takvim planovima. Niže moguće — naglasio je britanski ministar vanjskih poslova — podjarmiti na dulje vremena duh slobodnih naroda. Ako je povijest pouka i vodič naroda — zaključio je Halifax — njemački narod možda treba žaliti ono što je u njegovom imu učinjeno češko-slovačkom narodu, koji je pred dvadeset godinama uspostavio svoju slobodu uz potporu i odobranje većeg dijela država cijelog svijeta. Sad je taj narod lišen nacionalne slobode. — U međuvremenu — rekao je na kraju Halifax — kao što je svijet i do sada pomagao češkom narodu u nevolji, pomogat će ga i dalje da sačuva svoju kulturnu individualnost i narodni duh poslije teškog udarca koji je pretrpio.

OMLADINCI NA SUŠAKU

**Rad Omladinske sekcije
sušačke »Istrek«**

Sušak, marta 1939. — Naši omladinci su u Sušaku, već pred godinu dana formirali svoju omladinsku organizaciju, i to kao sekciju našeg emigrantskog društva »Istra«. Rad ove Omladinske sekcije bio je do sada vrlo intenzivan i okrunjen svestranim uspjesima. Čitav naš emigrantski pokret osjetio je posljedice pozitivne djelatnosti ove naše omladinske organizacije, jer je Omladinska sekcija društva »Istra« u Sušaku mnogo pridonijela ujedinjavanju naših omladinskih snaga u emigraciji. Ona je predložila saziv Pretkonferencije naših omladinskih emigrantskih organizacija i uzela je vidnog učešća na svim dosadanjim sastancima Omladinskih sekcija naših emigrantskih društava. Na tim se je sastancima O. S. društva »Istra« u Sušaku, zalašala — u prvom redu — za jedinstvo akcije u našem omladinskom gibanju; tražila je ispravnije metode i jednu konkretniju formu naše emigrantske politike u kojoj treba da dodje do izražaja i zdrava omladinska misao, kao i dinamika koja je svojstvena samo omladinici.

Naša emigrantska omladina u Sušaku postigla je mnogo uspjeha i na organizacionom polju, jer je uspjela da za društveni rad zainteresira i jedan širi emigrantski krug, one naše emigrantske radnike koji su — obzirom na karakter dosadanjanog društvenog djelovanja — stajali izvan organizacije. Ti su se ljudi, već u prvom času, oduševili dinamičnim i konstruktivnim radom svoje omladine, pa su i oni puni entuziazma došli u naše emigrantsko društvo da ga zajedno sa omladinskim snagama osvježe i da njegovom djelovanju daju jedan novi, ispravniji ton; jedan takav ton koji će svim našim pozitivnim emigrantskim elementima dati najšire mogućnosti da dodu do punog svog izražaja. Jer dosadanjim radom u našem emigrantskom društvu »Istra« u Sušaku, omladina se nije mogla zadovoljiti. Društvo djeluje samo u smislu humanitarnom, a omladini nije dovoljno samo to. Ona vrlo dobro razumije blagodati našeg međusobnog potpomaganja u emigraciji, ali uza sve to ona shvaća i svoj veliki narodni poziv koji se odnosi na neophodnost vođenja beskompromisne borbe djetalnosti za oživotvorene naše nacionalne misli. A ta naša borbena djelatnost može da dođe do izražaja samo u našoj emigrantskoj politici, i to u zdravoj emigrantskoj politici. Radi toga naša emigrantska omladina zastupa mišljenje da je neophodno potrebno da se čim prije pride likvidaciji statike koja već odavna vlada u našim emigrantskim društvima, i da se tu statiku zamijeni intenzivnim i trijeznim političkim djelovanjem. Ta misao imala je uvijek dominantnu ulogu u dosadanjem djelovanju naše emigrantske omladine na Sušaku. Ali ove intencije našeg emigrantskog mladog naraštaja nisu išle u prilog nekim našim pseudo-emigrantskim borcima, pa su oni poduzeli sve moguće kako bi djelovanju svoje omladine stali na put. U tim svojim akcijama imali su — u izvjesnim slučajevima i uspjeha. Omladinska sekcija je morala za neko vrijeme prestati radom. (ič)

ZA ČIM TEŽIMO?

Pod tim naslovom, u broju 10 »Istre«, napisao je neki »mladi radnik«, kako bi današnje vodje naše emigracije, kao umorne i stare, a koji da stalno viču: »Ne, ne dajte! trebalo maknuti s puta i kako bi trebalo pobi za mladima, koji u borbi znaju samo za komandu: «Uvijek samo naprijed!»

Ne zato, da bih mladom gospodinu poručio, da svi oni, koji u borbi idu uvijek samo naprijed, redovno tresnu glavom o zid, u koliko ih ne proguta provala, nego drugog nečeg želim da mu se javim i drugo nešto imam da mu poručim.

Biti mlad po godinama, to nije nikakova ni vrlina ni čast; isto onako, kao što nije star po godinama ne prestatljiva nikakav porok i nikakovu sramotu. Mladost i starost, to su etape, koje svako bez razlike mora da preveli, ako duže živi. Međutim ono, što je od presudnog značaja, to je pitanje, da li je onaj, koji taj put kroz život preveljuje, u mlađosti kao i u starosti, pametan ili glup. Ako je pametan, on je korištan član ljudske zajednice i kao mlat i kao star, i kao vodja i kao vodjeni; a ako je glup, on je uvijek, i kao mlat i kao star, i kao vodja i kao vodjeni, ne samo nekoristan, nego i štetan. Jer glupost je od ikona izvor sviju nesreća ljudskih, kako individualnih, tako i kolektivnih, isto onako, kao što je pamet odvijek žarište, iz koga zrače sve vrsti istinske ljudske sreće. Prema tome, naš uspjeh ili neuspjeh u radu i borbi ne zavise od toga, da li nos vode mlađi ili stariji, nego od toga, da li medju svima nama imaju presudnu riječ pametni ili glupi.

Što se pak tiče puta, kojim treba da ide, mo, od davnina je poznato, koji je to put: to je put istine i časti, put, kojim su kroz svu povijest ljudski isli i kojim idu svi pametni ljudi, bez obzira na to, kojeg su spola, koje narodnosti, koje vjere, koje boje i kojeg doba.

STAR RADNIK.

ZAKLADI IDRIJSKEGA RUDNIKA USIHATO

Dve tretjini normalno zapošlenega delavstva odpuščeni
V bodoče ne bodo sprejeli nobenega novega delavca

Idrija, marca 1939. (Agis) Idrijski rudnik je star že 400 let, saj so ga odkrili že v začetku 16. stoletja, ko je po znani legendi samoten škaraf v tedaj zapuščeni in z divjimi gozdovi poraščeni kotlini nekega dne v namočenem škafu odkril motno se svetlikajoč težko tečino in jo nesel kazat škofjeloškemu zlatarju. Davni so že tisti časi in od tedaj naprej so v Idriji neprehenoma kopali in črpali iz njenega rudnika neusahljive zaklade živega srebra, ki je bogatil avstrijske, benečanske, franco-ske pa zopet avstrijske in sedaj italijanske državne blagajne. Skoro se zdi neverjetno, kako ogromni zakladi so bili skriti na tako stisnjem prostoru. Toda, če je imel kdo priliko ogledati si kilometre dolge rove, ki so v najnovejšem času izkopani v globino 350 m, kjer kljub izborni ventilaciji, v precejšnji vročini monotono ropotajo stroji električne črpalki na 11. polju, ki dvigajo iz zemeljskih globin ogromne količine vode, in kjer neprestano brnijo vrtalni stroji na stisnjem zrak, temu bo jasno, da so bila tako ogromno delo človeških mraeljividijskih rudarjev — potrebnata stoljetja. Toda tudi ti ogromni zakladi niso neizčrplni! Po tolikih stoljetjih darežljivosti se zdi, da je narava odtegnila svojo radodarno roko in da zakladi idrijskega živega srebra usihajo. Pričovedujejo, da kljub pridnemu iskanju novih živosrebrnih žil, že dolgo časa niso naletali na kaj izdatnejšega tako, da se mora upra-

va rudnika zadovoljevati tudi z neznanimi ležišči, ki se jih posreči od časa do časa odkriti.

Res je tudi, da se današnje vodstvo in inžinerji od daleč ne morejo merititi z izborni strokovno naobraženimi bivšimi češkimi, ki so po večini izšli iz svečno znane pribramske rudniške visoke sole. Radi tega se delo vodi dokaj nesmotreno in temu dosledno je tudi uspeh padel tako nizko. Včasih so izkorisčali več izkopani material in ga prevajali v žgalnico. Debelejši material so v zbiralnicu s posebnimi stroji najprej zdrobili in sortirali, za pridelovanje živega srebra pa so uporabljali tudi najmanjši drobiš, ki je nastal pri razstreljevanju v jaških, ker tudi ta vsebuje precejšnjo množino cinobra. Sedaj pa uporabljajo za žganje, t. j. pridelovanje le boljši material, slabšega pa zametujejo in ga uporabljajo za zasipanje rovov. Rudarji pravijo, da imajo vtič, kot da se vodstvu strašno mudi in se čudijo takri razsipnosti.

da je gornji vesti dati precejšnjo verjetnost potrjujejo tudi razmere pri upravi rudnika, ki je do sedaj odpustila že dve tretjini nekdaj normalno zapošlenega delavstva in posebno še izjava rudniškega vodstva da v bodoče ne bo sprejela na delo niti enega novega delavca, ne glede na to, da se z vsakoletnimi upokojitvami dosluženih rudarjev nihovo število postopno manjša.

SLOVENSKI ŽUPNIK IN ITALIJANSKA PRIDIČA

Župnik v Kojskem v Brdih Ivan Krtel, ki je rodom iz Šmarij pri Rihemberku, je bil pred dobrim tednom pozvan pred konfinacijsko komisijo v Gorico in tam dolgo zaslišan. Končno so ga izpustili, če da je vse v redu. Drugi dan pa so ga poiskali karabinjerji in ga odpeljali v konfinacijo, in sicer za dobo dveh let.

Vzrok konfinacije je dejstvo, da župnik Krtel ni hotel pridigati v italijanskem jeziku praznинom. Pred časom so namreč fašisti v Kojskem zbrali podpis redkih Italijanov, ki so v kraju nastanjene. Verjetno je, da so izsiliли tudi podpis tega ali onega Slovencev, za zahtevo pridige v italijanskem jeziku. Župnik Krtel je ugodil tej želji, dasi je vedel, da ni za to realne potrebe, in je nastavil italijansko pridigo na konec maše. Toda med italijansko pridigo je bila cerkev načekrat dočela prazna, kajti slovenski verniki so pač slišali slovensko pridigo, italijanskih vernikov pa ni bilo. Zato je župnik sklenil, da odpravi talijansko pridigo, fašistični veljaki pa so nasprotno zahtevali, da mora biti italijanska pridiga med mašo, tako da bi jo moral poslušati tudi slovenski verniki. Pisali so župniku razna pisma v tem smislu in župnik je nekatera teh pisem prečital s pričnice. Zaradi tega je moral pred pokrajinsko komisijo v Gorico, ki ga je obosidila na dvoletno konfinacijo.

VELIK POŽAR V LOKVI

Lokev na Krasu, marca 1939. — Dne 21. t. m. je bil v vasi velik požar, ki je učinil domačijo in zahteval tudi človeško žrtev. Na prvi znak so bili takoj alarmirani karabinjerji, ko je pričelo gojeni v hiši posestnika Andreja Mavriča, starega 83 let. Domnevajo, da se je star Mavrič podal v skedenj s cigaro v ustih, kjer se je po neprevidnosti vzgalo seno. Zaradi burje je bilo takoj vse v ognju in iskro se so razširile po vsem stanovanju ter tako zanetile domačijo, ki je neverjetno hitro postala plen plamenov.

Zgleda, da je starec poskušal gasiti, pa da mu je zaradi velike starosti gašenje le težko šlo izpod rok. Primen je morda padel in se v dimu onesvestil ter tako živ zgorel. Na skedenju je bilo 90 stotov sena in 150 slame, kar je zaradi ostre kraške burje gorelo s silnim plamenom. 12 letni vnuček se je še pravočasno rešil iz goreče hiše. Požar so brišli gasiti tudi tržaški gasilci. Škoda snaša okrog 80.000 lir. Truplo nesrečne starčke so našli po požaru že celo popolnoma zogljeno.

* — Trst. — V umobolnico so odpeljali 25-letno Jolando Kavčič iz Ninca, ker se ji je nenadoma omračil um. — 15-letnega Selana Lidija je avtomobil butnil na tla in ga težje ranil. 15 dni bo moral biti v bolnišnici.

DODATNE OBREMENITVE

ZA 7 ODSTOTNO POSOJILO

Reka, marca 1939. — (Agis) — O notranjem 7 odstotnem posojilu, ki so ga morali lani plačati vsi posestniki, trgovci, obrtniki in sploh vsi davkoplačevalci, je naš list svoj čas veliko poročal. Pisal je tudi o tem, da so italijanske oblasti dale posojilodajalcem možnosti odplačevati posojilo v večletnih obrokih; če so pa določeni jim znesek poravnali takoj, so bili oproščeni vseh dodatnih dajatev in stroškov v zvezi s posojilom. Marsikak naš človek se je potrudil, pa četudi se je moral zadolžiti, da je plačal posojilo takoj. Hotel se je na ta način izogniti vsem ostalim stroškom in obveznostim. Toda prevaril se je kdor je tako storil! Kajti nekateri izmed teh, ki so lani v celoti plačali posojilo, so dobili letos vabila, odnosno plačilne naloge, glaseče se na različne zneske in v dopolnilo lanskoga posojila. Merodajna oblast utemljujejo te nove zahteve na razne načine, kot na pr. da so bila posestva lani prenizko ocenjena itd. In spet so v dvomih, ali naj plačajo tudi ta naknadna posojila v celoti ali v obrokih, naj si spet izposodijo denar, da bodo lahko izplačali posojilo. Umevno je, da uradništvo davčnih uprav nagovarja posojilodajalce za takojšnje plačilo. Venčar naš človek danes drugače gleda na ugodnosti, ki mu jih nudijo, ker so to pravzaprav ugodnosti le za posojilodajalca ne pa za posojilodajalca!

DEKAN PAULIN ZASLIŠAN

Gorica, marca 1939. — V četrtek 9. marca t. l. je bil pozvan dekan Paulin iz Kobarida pred konfinacijsko komisijo v Gorici in tam dolgo zaslišan. O sklepku komisije nismo dosegli še prejeli nobenih vesti, tako da ne vemo, ali je bil gospod dekan konfirman, ali pa samo opominjan ali pa oproščen. Kaj je bil povod za zasliševanje, nam ni znano.

NOVI GORIŠKI ŽUPAN

Gorica, marca 1939. Z dekretom od dne 9. t. m. je bil imenovan za podestata ing. Antonio Casasola, za podžupana pa fašist Gino Morassi. Casasola je po rodu iz severne Italije in je bil doslej poveljniček centurije v 220. fašistični legiji. V Gorici živi že več let in je tudi napravil vojno kampanijo v Abeziniji. Morassi je po rodu iz italijanskegoriške družine.

* — Trst. — Pred sodiščem je bil obsojen šofer Nazarin Gaste, ki je na cesti pri Dolini povozil do smrti Marijo Ražmovo, ki se je peljala na kolesu po isti strani ceste, koder je vozil avtomobil. Šofer je bil kaznovan pogojno na 1 leto zavora in 2000 lir den. kazni.

Prenehalo je biti plemenito srce moj naš vse dobre mame gospo

KLEMENTINE vdove PERIC

Položili so jo k večnemu počitku dne 15 III 1939.

Bilje pri Gorici,
Maribor, 15 III 1939.

Gabrijela Cijan
in ostali.

DRUBIŽ

Buenos Aires. — Umrl je Alojzij Zidar, star 40 let in doma iz Kazelj, občina Štorje pri Sežani. Podlegel je operaciji na želodcu. — Prve dni februarja sta bila poročena Anton Ušaj iz Št. Petra pri Gorici in Rozina Lasic iz Vertoje pri Gorici ter Marij Šuligoj in Alojzija Mervič.

Cleveland (USA). — Dne 2. marca je v bolnišnici umrl John Ross, star 52 let in rojen v Št. Vidu pri Vipavi na Primorskem. V Ameriki je živel 29 let, zapušča ženo, hčer in brata.

Škofije. — V zid se je zaletel z motornim kolesom 21-letni Virgilij Cepar. V težkem stanju s polomljenimi udaji so ga pripeljali v bolnišnico, kjer se bo zdravil 4 tedne.

Škofije. — Z rešilnim avtom so pripeljali v bolnišnico v Trstu 20-letno Poldo Kolaričevi iz Škofije, ki je dobila lažje poškodbe pri padcu s kolesa.

Trst. — Kakor posnemamo po tržaških listih je bila z velikim zanimanjem sprejeta izpopolnitve železniškega prometa med Trstom in Reko z novimi el. lokomotivami. Na drugi strani pa se potniki zelo pritožujejo, ker je država na novih vlakih podražila cene voz. listom za 15 odstotkov. Prebivalstvo s Krasa se pritožuje tudi zaradi cen na krajših progah (Nabrežina—Tržič itd.), ki so zelo pretirane in ki padajo posebno v breme delavcem, ki se vožijo na delo v Tržič.

Tržič. — V morje so porinili 15.000 tonsko petrolejsko ladjo, ki so jo tržiške ladjedelnice napravile za neko ameriško družbo.

Trst. — Velik mraz je zavladal zopet na Krasu, kjer je temperatura pada pod nivo. Istojavljajo tudi z Goriskoga in furlanske nižine. Sneg je padal tudi v Trstu preteklo soboto. Nalevanje snežink, ki jih prinaša ostra burja, ni baš prav veselo oznanjevanje skorajnje pomlad.

Trst. — Težko se je ranila na kolenu 20-letna Marija Lukman, ko je padla po stopnicah. — Roko si je zlomila 60-letna Marija Kermac iz Kopra, pripeljali so jo v trž. bolnišnico.

Trst. — V težjem stanju so pripeljali v bolnišnico 62-letnega Bobiča Antonija iz Rocola. Pri delu na polju se je lažje ranil in ker je rano zanemaril, se mu je kri zastrupila. — Sodišč je naznana 25-letna Franciška Milac iz Lokve nekega Marija Valentiča (to ime je gotovo načrno), ker jo je na premeten način prevaril in jo oguljufal za 16.400 lir. Omenjena je imela zaročenca, ki je iz Lokve odšel v službo k obmejni milici, Frančka pa služit v Trst. Potem ni bilo od njega dolgo nobenega glasu, dokler se ni nekoga dne pojavit imenovani Marij Valentič s pismom njenega zaročenca, v katerem ji je med drugimi sladkimi besedami prosil za denar in ji obečal poroko. Z raznimi vzroki so se pismata tak

Plan o Češkoj 1915 godine

Kako su austrijski Nijemci kanili riješiti češko pitanje za vrijeme svjetskoga rata

Za vrijeme septembarske krize objavio je bio prof. Nikola Žic ovaj članak u splitskom »Jadranskom dnevniku«, pa ga radi njegove zanimljivosti i aktualnosti prenosimo u cijelosti.

Nijemci su u Austriji bili za vrijeme svjetskoga rata toliko sigurni za potpun uspjeh središnjih vlasti, da su već o Uskrsu 1915 imali gotovu osnovu o preuredjenju Austrije i o orientaciji Austro-Ugarske prema susjednim državama poslije rata. Bečka vlada je tu osnovu većinom odobravala i u toku srušnog rata djelomice provodila, no 1918 okrenulo se sve drugačije. Vrijedno je sjetiti se te osnove, koja je kao rukopis tiskana o Uskrsu 1915 pod naslovom »Forderungen der Deutschen Oesterreichs zur Neuerung nach dem Kriege«.

U vanjskoj politici Nijemaca je bilo najvažnije, da se ojača savez Austro-Ugarske i Njemačke. Stoga su tražili, da se obrambeni ugovor zamjeni ugovorom za sve slučajeve i da se stvari gospodarska i carinska zajednica obiju država s jedinstvenom trgovackom i prekomorskom politikom, pače da se imaju izraditi suglasni zakoni o prometu, trgovini, obrtu, zdravstvu, socijalnoj brizi i zaštiti materijalnog i duševnog imetka u Austro-Ugarskoj i u Njemačkoj. Nadalje treba nastojati, da se stvari veliko srednje-evropsko gospodarsko područje kao protuteža postojećim velikim gospodarskim područjima, da poraste utjecaj Austro-Ugarske u Sredozemnom moru braneci presizanje Italije na istočno primorje Jadrana i krčeći slobodan izlaz iz Jadrana u Mediteran te napokon da se riješi pitanje Dunava i osigura slobodna plovidba po njemu primjereno potrebljena srednje-evropskoga gospodarskog područja.

Da ojača država i vojska austro-ugarske monarhije kao cjeline, treba učvrstiti jedinstvo vanjskoga zastupstva države i vojske, uzakoniti njemački jezik kao jedini jezik austrijske delegacije i sveukupne vojske te uzakoniti jedinstvo gospodarskoga područja. U tu svrhu se mora živo nastojati, da se gospodarski odnos prema Ugarskoj i njezinim susjedima uredi za dugi niz godina i da se nacionalni interesi Njemačke u svim zemljama ugarske krunе zaštite najmanje u opsegu nacionalnog zakona od 1868.

Državne zemlje Bosna i Hercegovina, na zemlje, koje će se eventualno dobiti najugu, treba postaviti pod vojničku upravu, isključiti iz delegacija i njima osigurati trgovacko-politički utjecaj Austrije primjerenim uredjenjem saobraćajnih sredstava. Osobita će se briga posvetiti nesmetanome razvituču nježnog školstva i njemačkih gospodarskih i kulturnih interesu te pobijanju sviju težnja, koje su Nijemcima neprijateljske. Troškove za svoju upravu imaju snositi te državne zemlje same.

Još su zamašnije promjene imale nastati u samoj Transalptaniji, koja se obično zvala Austrija u užem smislu, službeno »kraljevine i zemlje zastupane u carevinskem vjeću«, a od sad bi se imala službeno zvati »carevina Austrija«. U okviru te carevine su Galicija, Bukovina i Dalmacija trebale doći u vanredan položaj i biti isključene od zastupanja u austrijskom carevinskom vjeću u Beču. »Dalmacija će ostati (kao u vrijeme rata) pod vojničkom upravom. Njezin budući položaj u okviru carevine Austrije će biti zavisni od toga, kako se razviju njezine unutrašnje prilike. Trgovacko-politički utjecaj Austrije u toj zemlji će se osigurati primjerenim povlasticama izravnog plovidbe iz Trsta i Pule te tarifnim povlasticama. Narodne, političke, gospodarske i kulturne interese Nijemaca treba u njoj naročito čuvati. Slični se zahtjevi postavljaju također glede Galicije i Bukovine. »Svi državni uredi u zemljama s vanrednim položajem na sjeveru i na jugu moraju primati njemačke podneste i rješavati ih njemački. I u saobraćaju će u njima biti unutrašnji uredovni jezik njemački. Država mora podupirati njemačko školstvo u tim zemljama. Svakome se imade pružiti mogućnost da nauči njemački jezik. U cijeloj carevini Austriji je službeni jezik njemački. Njemački državni jezik je isključivi jezik u unutrašnjoj službi svih državnih ureda, zavoda, sudova, poduzeća i zaklada. Sva državna, samoupravna i javnopravna tijela moraju primati podneste u državnom jeziku i rješavati ih njemački. U svim državnim ispitima treba nesumnjivo utvrditi poznavanje njemačkoga jezika. Zakonom treba ograniciti područje, na kojemu imaju plemensko sjedište nenjemački narodi i na kojemu se u vanjskom službenom saobraćaju državnih ureda i sudova prve molbe može upotrebljavati također drugi jezik pored državnoga. Ako je do sada na tome području vrijedila povoljnija praksa za njemački jezik u vanjskom saobraćaju, imade se uzakoniti ta praksa. Na onome području

ju, u kojemu stanuje njemački narod, ne može se ni u vanjskom službenom saobraćaju upotrebljavati drugi jezik nego samo njemački.

Tako je općenito bila predviđena Nijemcima prevlast u carevini Austriji, a još je jače morao izbjegati njemački karakter »Zapadne Austrije«, koju bi sačinjavale ne samo alpske pokrajine nego i sudetske i primorske, dokle sve izuzevši Dalmaciju, Galiciju i Bukovinu. U toj Zapadnoj Austriji imade se posvetiti najveća briga novoj školskoj politici.

Njemačke škole svih tipova će država podupirati, a njemačke škole, na kojima se mora učiti i njemački jezik, samo će se trpit; u nenjemačkom kraju smije biti njemačka škola s pravom javnosti, a u tobožnjem njemačkom kraju nenjemačke se škole moraju ukinuti. Odnose njemačkoga naroda i ostalih naroda treba uređiti tako, da bude trajno sačuvan i osiguran državni i kulturno vodeći položaj, koji pripada njemačkome narodu.

U interesu unutrašnjega pojačanja države traži se medju ostalim:

b) uređenje narodnih pitanja u suđetskim zemljama. U Češkoj treba provesti nacionalno razdijeljenje kotarskih sudova i izbornih kotareva za zemaljski sabor i izdati novi zemaljski red, kojim će se zemlja razdjeliti po jeziku na dio njemački i na dio mješovit. Češku treba razdjeliti s nacionalnoga gledišta na okrige, koji će dobiti okružne vlade i okružna zastupstva. Općinski red sa Prag i predgradja neka se izmjeni tako, da Nijemcima bude (gradskome zastupstvu itd.) osiguran položaj, koji odgovara njihovoj poreznoj snazi. Treba se pobrinuti također za rešenja nacionalnoga pitanja u Plznu i u Budjejovicama. U njemačkom jezičnom području Češke smiju biti postavljeni jedino njemački činovnici.

Česi se ne smiju zvati Böhmen ili Mähren nego Tschechen, a njihov je jezik je tschechisch. U Šleskoj se mora sačuvati narodni posjed Nijemaca. Gradu Biali treba priključiti njemačke općine u njegovoj okolini. Prof. Nikola Žic.

GRADA ZA POVIJEST PAZINSKE GIMNAZIJE PAZINSKI ABITURIENTI GODINE 1919

Ove podatke šalje »Istra« jedan abiturient od svibnja 1919. sa željom, da svaki drug iznese potrebne i nemo dobro poznate podatke, kako bi se ipak nekako mogla rekonstruirati prošlost hrvatske gimnazije za posljednjih godina njezina života.

Što se još nije bilo poremetilo u toku svjetskoga rata, to se sasvim sunovratilo odmah po njegovom svršetku. Udarac za udarcem je primala i mladež u pazinskoj gimnaziji i izvan nje. Tko znade, kako je točno prošla posljednja »redovita« školska godina njezina, naime 1917/18?

Da imadom barem novine iz otoga vremena, nešto bi bilo zabilježeno u njima. No »Naša Sloga« je prestala živjeti sa smrću svoga urednika Matka Mandića godine 1915, a »Pučki Prijatelj« se u Pazinu probudio na novi život tek poslije dolaska talijanske vojske.

Ipak je u 10 broju »Pučkoga Prijatelja« od 7 listopada 1919 važna vijest o posljednjim ispitima hrvatskih dijaka pod naslovom »Ispiti na bivšoj državnoj gimnaziji u Pazinu«. Ona glasi ovako: »U danima 20.—30 listopada održali su se ispitni promaknuća za više razrede i maturalni ispitni dijaki bivše državne gimnazije, na pokrajinskoj realnoj gimnaziji u Parizu, pod predsjedanjem povjerenika g. E. Ciubelicha, ravnatelja muškoga učiteljišta u Kastvu. Ostali članovi komisije bili su: gg. V. Monti, J. Roža, M. Zgrabić, I. Kos, T. Dallapiccola, M. Kers, R. Pregelj i J. Siderini (ovaj se prije zvao Schnidersitz). Svi su kandidati ispisli: Ispitni promaknuća položili su: Hvala Ljudmila i Mavar Domagoj za V razred; Juric Vinko, Starić Ivan i Stihović Nikola za VI razred; Buždon Vieko Slav i Hvala Rajko za VII razred. Ispitni promaknuća položili Bertoša Ivan, Pucić Anastazije (s odlikom), Vitomir Viktor, Vončina Dragutin i Žiža Antun.«

Tim se nadopunjuje vijest u 10 broju »Istre« od 10 ožujka 1939 u više smjerova Ponaprijre saznajemo, da su koncem listopada 1919 održani također razredni ispitni (ili ispitni promaknuća). Od svih dijaka viših razreda polagalo je taj ispit samo 7 lica, naime Hvala Ljudmila iz Klane, Mavar Domagoj (iz...?), Juric Vinko (iz...?), Starić Ivan (vjerojatno: Antun) iz Sv. Ivana od Šterne, Stihović Nikola iz Premanatre, Buždon Vieko Slav i Hvala Rajko iz Klane. Posljednja dvojica su drugovi iz nižih razreda, koje su svršavali redovito. Drugovi su i za jedan razred mlađi Starić i Stihović a Juric i Mavar su najniže razrede polazili negdje drugdje.

Pouzdano su ovom viješću utvrđeni takodjer svi posljednji abiturienti, naime po red Ivanu Bertošu iz Pazina, Anastaziju Puciću iz Lindara i Vončinu Dragutinu (iz Pule?) još Vitolović Viktor iz Sovinjaka i Žižu Antun iz Suska kod Lošinja. Po sponike skolovanju su bili na redu za polaganje ispitni promaknuća u VIII razred. Postupak je tako, jer su jedni bili omoteni frontom (Bertoša), drugi ratom (Vončina), a svi okupacioni i zatvaranjem gimnazije.

Očito je, da je samo onih sedam djaka polagalo razredni ispit promaknuća, a ovo petorici svršenih sedmoškolaca je maturalni ispit vrijeđio ujedno i kao razredni ispit promaknuća u VIII razred. Postupak je dakle bio, dakako, skraćen.

S Pucićem i Žižom su imali polagati ispitni promaknuća također ostali njihovi drugovi istoga tečaja, ali neki nisu nikada maturali (u Pazinu), a drugi su stečki svjedodžbu zrelosti već prije. Tako je Šime Bančić-Kršanac iz Žminja (sada sreski načelnik u Travniku) maturio kasnije u Zagrebu, a Antun Greblo iz Nugle kod Roča, sada činovnik kod Direkcije dr-

žavnih željeznic u Subotici, onda Josip Petek-Kovačić iz Žminja, sada starješina Okružnog ureda na Sušaku, i napokon Andrije Stigović iz Premanatre, sada općinski bilježnik u Čemicu (Baranja), položili su ispit zrelosti u Pazinu u mjesecu svibnju 1919 zajedno s Petrom Prodanom iz Kaldira, koji je sada učitelj u Slavonskom Brodu, i sa Srećkom Stangerom nepoznata boračka.

I tako dolazimo do potpunih vijesti također o predposljednjoj maturi, o kojoj nije bilo ništa istaknuto u spomenutom broju »Istre«. Ondje su naime bili spomenuti samo razredni ispitni promaknuća, ali je eto i onda u svibnju 1919 održana jedna matura barem za dijake ratom ometene.

Ovi su ispitni promaknuća i zrelosti održani u zgradi talijanske gimnazije, i to pismeni ispit u jednom razredu a usmeni u zbornici. Pod pretsjedanjem dra Eduarda Ciubelicha ispitivali su ravnatelj Ivan Kos, profesor Josip Roža (za zemljopis, povijest i talijanski jezik), Martin Zgrabić (za hrvatski jezik), Dr. Maver (matematiku), Galvagni (grčki) i Stjepan Figurić (latinski). Pasmeni je ispit trajao tri dana, a usmeni dva, naime 13. i 14. svibnja 1919. Dne 14 svibnja izdane su učenicima školske svjedodžbe sa dvojezičnim tekstom, kakav je već pripremljen, samo se još može dodati, da je svjedodžbe promaknuća uz pretsjednika Ćubelića potpisao civilni komesar pazinski Canel, a maturalne svjedodžbe takodjer Palmieri, il capo ufficio affari civili, za »Regio Governatorato della Venezia Giulia« u Trstu.

Dok ne znamo ništa kazati o Srećku Stangeru, može se istaknuti, da je Petar Prodan trebao maturirati već na kraju školske godine 1917-18, ali je zbog vojne službe došao na red tek u svibnju 1919, kad već u Pazinu nije bio govora o ikakvoj nastavi na hrvatskoj gimnaziji.

Posljednja vijest »Pučkoga Prijatelja« (u spomenutom broju od 7. studenoga 1919.) o sudbini naših dijaka jeste ova: »Otišli na nauke. — Pošto se jedina hrvatska gimnazija i hrvatsko žensko učiteljište u Pazinu ne otvaraju mnoštvo se je naših dijaka i dijakinja uputilo zadnjih dana prošloga mjeseca u Jugoslaviju, da nastave nauke. Učenici našoj omladini želimo iz srca svaku sreću i najbolji uspjeh!«

GRADJA ZA NAŠU POVIJEST

U vezi notice donešene u predzadnjem broju »Istre« pod naslovom: »Gradja za našu povijest«, poslao nam je jedan čitatelj i supotpisnik onoga protesta ove retke:

Protest predan Pretsjedništvu okružnog suda u Puli od strane sudaca i sudskih činovnika glede uvođenja talijanskog jezika kao isključivog službenog jezika u spisima i raspravama kod suda u Puli, nije ostao samo kao mrtvo slovo na papiru, već je taj protest izveden i u praksi prigodom jedne kaznene rasprave, kojoj je pretsjedao savjetnik Cegnar. On je na toj raspravi zahtijevao da hrvatskih seljaka, da moraju talijanski govoriti, premda ovi seljaci nisu znali talijanski jezik, a niti su htjeli govoriti talijanski. Na toj raspravi sudjelovali su od potpisnika rečenog protesta, kao članovi senata Ugo Karaman, sudac, i dr. Martin Klunić, prislušnik, kao perovodja. Obojica su tada izjavila pretsjedniku senata, da se pozivaju na svoj potpisani protest od 13. februara 1919. i u znak protesta, što se zabranjuje upotreba hrvatskog jezika, napustili su raspravnu dvoranu, tako da je moral raspravu biti odgodjena. Posljedica toga je bila ta, da su istoga dana po podne bili Ugo Karaman i dr. Martin Klunić uhapšeni i poslije toga internirani na otoku Sardiniji.

Fran Kurelac i Istra

Uz knjigu Mirka Breyera o Franu Kurelcu

Pred pet godina objavio je u našem listu neumorni istraživač hrvatske kulturne povijesti i hrvatski književnik g. Mirko Breyer oduž prikaz o vezama Franu Kurelca i Matka Baštijana (»Istra«, uskrsni broj 1934 god.). Sada je u nakladi Binoza (Hrvatski moderni pisci, knjiga 6) objavio studiju o Franu Kurelcu, u kojoj se ponovno spominje dopisivanje između Kurelca i Matka Baštijana i rad Kurelčev na Rijeci.

Tu knjigu smo nazvali studijom, iako bi se mogla reći da je roman — roman po tome što čitatelja privuće tako da ne može knjige ispuštiti iz ruku dok je ne dočita. Jer u njoj je postepeno formiran lik Franu Kurelca — formiran od njegova života i njegovih djela — da nam Franu Kurelac, ta najinteresantnija figura iz hrvatskoga naučnoga, političkoga i književnoga života prošloga stoljeća iskrnske tako plastično pred očima, da zaboravimo na datume, citate i djela i osjetimo i vidimo samo ličnost — Franu Kurelca. »Tragom života i rada Franu Kurelca, hrvatskoga preporoditelja i književnika«, pun je naslov toj knjizi. I zaista, pisac ide tragom njegova života i stoljeća, iskrnske tako plastično pred očima, da zaboravimo na datume, citate i djela i osjetimo i vidimo samo ličnost — Franu Kurelca. »Tragom života i rada Franu Kurelca, hrvatskoga preporoditelja i književnika«, pun je naslov toj knjizi. I zaista, pisac ide tragom njegova života i stoljeća, iskrnske tako plastično pred očima, da zaboravimo na datume, citate i djela i osjetimo i vidimo samo ličnost — Franu Kurelca. »Tragom života i rada Franu Kurelca, hrvatskoga preporoditelja i književnika«, pun je naslov toj knjizi. I zaista, pisac ide tragom njegova života i stoljeća, iskrnske tako plastično pred očima, da zaboravimo na datume, citate i djela i osjetimo i vidimo samo ličnost — Franu Kurelca. »Tragom života i rada Franu Kurelca, hrvatskoga preporoditelja i književnika«, pun je naslov toj knjizi. I zaista, pisac ide tragom njegova života i stoljeća, iskrnske tako plastično pred očima, da zaboravimo na datume, citate i djela i osjetimo i vidimo samo ličnost — Franu Kurelca. »Tragom života i rada Franu Kurelca, hrvatskoga preporoditelja i književnika«, pun je naslov toj knjizi. I zaista, pisac ide tragom njegova života i stoljeća, iskrnske tako plastično pred očima, da zaboravimo na datume, citate i djela i osjetimo i vidimo samo ličnost — Franu Kurelca. »Tragom života i rada Franu Kurelca, hrvatskoga preporoditelja i književnika«, pun je naslov toj knjizi. I zaista, pisac ide tragom njegova života i stoljeća, iskrnske tako plastično pred očima, da zaboravimo na datume, citate i djela i osjetimo i vidimo samo ličnost — Franu Kurelca. »Tragom života i rada Franu Kurelca, hrvatskoga preporoditelja i knjiž

KOMEMORACIJA DINKA TRINAJSTIĆA U BEOGRADU

Beograd, 22 marta 1939. — Sinoć je u svečanoj dvorani starog univerziteta održana komemoracija Dinka Trinajstića. Komemoraciju je priredio naš Savez s ostalim mnogobrojnim nacionalnim i kulturnim društima.

Komemoraciji su prisustvovalo mnoge političke ličnosti, bivši ministri, senatori, sveučilišni profesori i predstavnici nacionalnih i kulturnih društava.

Komemoraciju je otvorio dr. Vladimir Čorović kao predsjednik društva »Narodna svijest«, dajući riječ dr. Ivanu Čoku pretpredsjedniku Saveza. Dr. Čok je govorio o kulturnom i nacionalnom radu dr. Dinka Trinajstića.

Zatim su govorili još Milan Marjanović, dr. Bogumil Vošnjak, a na zaključku komemoracije pročitao je dr. Čorović pismo župnika Ivana Trinajstića, brata pok. dra Dinka u kojem zahvaljuje svim nacionalnim i kulturnim društima u Beogradu koja su priredila komemoraciju.

* FRANC STAREC

V Ilirski Bistrici je umrl v visoki starosti trgovac u posebnik Franc Starec. Za njim žaluje žena, sin in troje hčera. Prizadetim naše iskreno sožalje! (Agis).

* ALEKSANDAR KANDUŠER

13 o. mj. preminuo je u Braslovcama kod Celja g. Aleksandar Kandušer. Pojnik je bio rodom iz Bosne, ali je dugo godina živio u Puli i aktivno sudjelovao u našim društima i u našim borbama. Za taj svoj rad bio je i osudjen na 11 mjeseci zatvora zajedno s desetoricom naših tadašnjih boraca radi agitacije za dr. Ladinju 1898 godine.

Pogreb je obavljen 15 o. m. uz sudjelovanje mnogobrojnih znanaca i prijatelja.

* V BELGIJI JE UMRL VALENTIN ŠTRUKELJ

Iz Belgije nam pišejo: V tukajšnjih premogokopih je mnogo Slovencev na delu. Zlasti mnogo jih je iz Julijske Krajine. Delo je trdo in zahteva mnogo napora. Zato ni čudno, če nas poleg nesreč v poklicu zasledujejo tudi bolzni, da si moramo iskati zdravja po bolnišnicah. Tako se je zgodilo tudi Valentini Štrukelu, doma iz Tolminskega Loma. Zaradi bolezni na želodcu je moral nadenadno podvreči se operaciji, ki je ni prenesel. Dne 27. februarja je podlegel. Imel je kljub slabemu vremenu zelo lep pogreb, ki se ga je udeležilo poleg mnogih sorodnikov, ki živijo s svojimi družinami v Belgiji, tudi veliko število znancev-rojakov. Krsto je pokrivalo mnogo vencev in cvetja, znamenje, da je bil pojnik pri vseh priljubljen. Zapušča vlogo s hčerkico, ki se tem potom najtoplječe zahvaljujeta darovalcem za vence in cvetja. (Jutro).

MIHAEL GABRIJELIČ IN DR. MATEJ PRETNAR ČASTNA ČLANA PRAVNIKA

Ljubljana, marca 1939. Ob prijeli 50-letnice obstoja društva »Pravnik« je društvo imenovalo 6 članov, ki so se vseh 50 let od njegovega ustanovljenja do danes udejstvovali v njem, za častne člane. Med njimi sta tudi naša rojaka sod. svetnik Mihael Gabrijelčič in dr. Matej Pretnar. Čestitamo!

PUST PRED SUDOM

Pokladni običaji u Novoj Vasi kod Poreča

Prigodom pusta bio sam u kratko napisao kako naši Istrani sprovadaju puse dane. Kako smo vidjeli, naši istarski mladići sproveli Pust po starijim istarskim običajima, a ima tu i tamo neke male razlike, koje bi se mogle pribilježiti. Tako listajući po bilješkama istarskih pustnih običaja, naišao sam na zgodnu bilješku u g. M. V., pa i tako je korizma vrijeme posta i molitve, ipak je potrebno, da se ovu bilješku o Pustu objelodani, da se vidi, kako naši novočasni sude Pustu ili lopovu na Pepelniku.

Kako smo već čitali, istarski mladići skoro svagdje sami obračunaju sa Pustom, a u Novoj Vasi Pustom obračunaju seoski muževi u prisustvu čitavog sela. Sa Pustom rastave se tako, da živog čovjeka objese, koga je seoski tribunal odnosno viši sud osudio na vješala. Siguran sam, da će čitaocu zanimati taj običaj, a tim više, kako seljaci oponašaju sud. Radi toga nakon sam da čitavi proces o Pustu iznesem u našem listu »Istra«.

Ono što sam prije pisao o pusnom običaju spada u starinske običaje naših Istrana, a ono što ću sada iznijeti spada u noviji običaj, koji je postao prije rata u Novoj Vasi, a sigurno je da se je danas i taj običaj napustio uslijed raznih neprilika.

Kako smo rekli, naši istarski mladići na Pepelnici sami kazne Pusta, što ih je teško izmučio i što im je sve džepove preokrenuo i posljednju paru potrošio. Novovaškim mladićima valjda se nije više dalo, da se umorni natežu Pustom na Pepelnici, pa su ga izručili starijem svjetu, da se oni s njime pozabave i da na račun toga, popiju koju

VIJESTI IZ ORGANIZACIJA

SKUPŠTINA DRUŠTVA „ISTRÀ“ U ZAGREBU

Izabrana je nova uprava, izglasana rezolucija i program rada

Zagreb, 22 marta. — U nedjelju je održana XVII. glavna godišnja skupština društva »Istra« u Zagrebu uz veliko učešće članstva u palati Matice hrvatskih obrtnika. Pred 500 članova izrekao je najprije kratak pozdravni govor predsjednik Dinko Brumnić, a zatim je tajnik Slavko Božić podnio iscrpan tajnički izvještaj. Blagajnik Franje Štrk prikazao je novčano poslovanje, dok je Franc Debevc iznio rad Socijalnog odsjeka. Ivan Blažin a dao je pregled rada Omladinske sekcije, a Šime Slipčević je izvjestio skupštinu o djelovanju Sekcije za gradnju doma. Zatim je R. Mezgec podnio izvještaj o Pjevačkom zboru. — Na koncu je na prijedlog predsjednika Nadzornog odbora Josipa Gabrijelčića dana razrješnica upravi.

U diskusiji o izvještajima primila je skupština jednoglasno i uz odobravanje rezoluciju, u kojoj se na prvom mjestu podvlači da ogromna većina članstva ne snosi krivicu za krivo mišljenje, koje je u jednom dijelu neupućene javnosti vladalo o političkom stavu Istrana u Zagrebu, pa se u rezoluciji nastavlja:

Društvo »Istra« u Zagrebu polazi u svome radu sa činjenice da su istarski Hrvati (odnosno Slovenci iz ostalih krajeva pod Italijom) tek dio hrvatskoga naroda (odnosno slovenskoga naroda).

Kao predstavnici jednoga dijela hrvatskoga naroda, članovi društva »Istra« smatraju da je njihovo mjesto u redovima hrvatskoga naroda.

Smatramo da predstavnštvo emigracije u državi (vodstvo Saveza) mora tražiti veze i solidarnost sa svima onim narodnim manjinama u svijetu, koje vode oslobodilačke pokrete i borbe na demokratskoj bazi.

Na osnovu gornjih konstatacija zaključuje se:

a) da je skrajne vrijeme da se stvore politički uslovi za okupljanje svih pozitivnih snaga na izvršenju toga programa.

b) da je svako odstupanje od gore označenoga programa u suprotnosti sa interesima naše braće u Italiji i u suprotnosti sa interesima širokih emigrantskih masa u Jugoslaviji.

Na bazi toga programa prima se slijedeći plan rada za tekuću radnu godinu:

I. — Promjena društvenih pravila u skladu sa gornjim programom najkasnije dva mjeseca iza glavne godišnje skupštine.

II. — Dovršenje Istarskoga doma na Matka Ladinje u toku ove radne godine.

III. — Reorganizacija društva sa parolom da svaki emigrant u Zagrebu mora biti član društva »Istra«.

IV. — Reorganizacija Socijalnoga odsjeka u vezi sa ukinućem konačista i gradnjom doma.

V. — Prosvjetno-kulturni rad medju članstvom.

VI. — Propagandni rad za Istru u hrvatskoj javnosti.

Iza toga je izabrana nova uprava sa predsjednikom Dinkom Brumnićem na čelu, koja će se konstituirati na prvoj sjednici, a iza toga je skupština jednoglasno usvojila dva prijedloga. U prvom je zaključeno da deputacija od četiri lice posjeti dra. V. Mačku i da ga informira o rezoluciji i stanju emigracije u Zagrebu, a u drugom je zaključeno, da se prof. arh. I. Marčelji izrazi priznanje za njegov rad i trud oko Doma bana Matka Ladinje.

Skupštira je protekla dostojanstveno i u svečanom raspoloženju. Cijelokupna zagrebačka štampa registrirala je tok skupštine i rezoluciju.

IZ DRUŠTVA „NANOS“ V MARIBORU

Maribor, marca 1939. V malo dvorani Narodnega doma je održalo društvo »Nanos« svoj VII. redni občni zbor.

Predsednik društva je u uvodu nagovorio navzoče člane in predstavnike raznih organizacija s pozdravnimi besedami ter poročal o smotrenosti delovanja in o pomenu društvenega organizatornega in narodno-obrambnega dela v obveznom Mariboru. Sledila so nato poročila iz katerih je razvidno obsežno in podrobno društveno delovanje v pretekli poslovni dobi. Iz pozdravnih govorov zastopnikov narodno-obrambnih organizacij je razvidna popularnost in resnost smotrnega in pozrtvovalnega delovanja ter prevažna vloga, ki jo društvo izvrsuje v obveznem Mariboru. Iz tajniškega in blagajniškega poročila je razvidno navdušenje, vestnost in nesobičnost, tako v ideološkem, kakor tudi v socialnem in gospodarskem pogledu.

Po izvolitvi nove uprave, ki je ostala skoroda nespremenjena, se je razvila debata o potrebi združitve običnih bratskih društava »Nanosa« in »Jadrana«. K besedi so se oglašali predstavniki in zastopniki društvenih delegacija in prisotno članstvo je soglasno odobrilo njihovo delovanje.

Sprejet je bil tudi načelni sklep, da je članstvo društva »Nanosa« za združitev in da nima ničesar proti temu, da se »Nanos« razpusti, ko bo ustanovljeno novo društvo, ki bo nosilo naslov »Jadranc-Nan«. Sprejet je bil tudi osnutek novih pravil, ki naj bi veljal za novo društvo v slučaju, če se to oblastveno ustanovi. Članstvo je sprejelo z odobravanjem sklepa, da se pokloni 10 odstotkov za Dom bana Matka Ladinje v Zagrebu in je stavilo o ospredje vprašanje in potrebo enakega doma v Mariboru. Občni zbor je potekel v soglasnosti vsega prisotnega članstva.

L. B.

SASTANAK ARSENALSKIH RADNIKA

Pozivaju se svi bivši arsenalski radnici Eduard Panek — Passau. Din 34. da dodiju na sastanak u društvo Istra u Ivan Ladavac, sreski veterinar

FOND U »ISTRÀ« BR. 12.

Pirot . . . . . Din 64.—

se uvijek takvog bira, koji je domišljat i »pun komedija«. Konačno Pust bude predan sudu, da ga ispituje i da mu zlađa djela, koja je počinio 37. siječnja mu je godina, a on odgovara da je star 107 godina, da se rodio na lozi 65 maja u 39 sati prije podne od oca grozda i od majke smokve. Dalje se citaju zlađa djela, koja je počinio 37. siječnja u 68 minuta i 76 sekunda poslije podne, a on sve poriče i krivnju svaljuje na seljake, a ovi viču i dižu buku da se ga objesi.

Na stolu leži velika hrpa papira i novina, a stolu pristupaju svjedoči da svjedoči. No prije nego će svjedočiti, mora svako položiti prisegu. Svjedoči prisluži: »Kunem se kamenom i trsjem, da će popiti odjednom čašu vina i reći istinu. Fant natoči čašu vina, a svjedoči ju popija i kaže nešto o Pustu. Tako se reda svjedok za svjedokom i svaki nešto kaže, bilo da brani Pust, bilo da ga okrivljuje, a onaj svjedoči najbolje, koji izazove najviše smijeha kod publike. Konačno pozovu i ženu Pusta, da i ona nešto kaže o svome mužu. Svakako da ga brani, ali ipak moli slavni sud, da ga malko kazni, pošto odviše puši i piće i voli »kitit briškulu« (igrati na karte) i baš onda, kada je najveće delo oko blaga (stoke). Kada saslušanje svrši, mora svako položiti prisegu. Svjedoci prisluži: »Kunem se kamenom i trsjem, da će popiti čašu i pol vina. Želja se naroda ispuniti, a onaj svjedoči najbolje, koji izazove najviše smijeha kod publike. Konačno pozovu i ženu Pusta, da i ona nešto kaže o svome mužu. Svakako da ga brani, ali ipak moli slavni sud, da ga malko kazni, pošto odviše puši i piće i voli »kitit briškulu« (igrati na karte) i baš onda, kada je najveće delo oko blaga (stoke). Kada saslušanje svrši, mora svako položiti prisegu. Svjedoci prisluži: »Kunem se kamenom i trsjem, da će popiti čašu i pol vina. Želja se naroda ispuniti, a onaj svjedoči najbolje, koji izazove najviše smijeha kod publike. Konačno pozovu i ženu Pusta, da i ona nešto kaže o svome mužu. Svakako da ga brani, ali ipak moli slavni sud, da ga malko kazni, pošto odviše puši i piće i voli »kitit briškulu« (igrati na karte) i baš onda, kada je najveće delo oko blaga (stoke). Kada saslušanje svrši, mora svako položiti prisegu. Svjedoci prisluži: »Kunem se kamenom i trsjem, da će popiti čašu i pol vina. Želja se naroda ispuniti, a onaj svjedoči najbolje, koji izazove najviše smijeha kod publike. Konačno pozovu i ženu Pusta, da i ona nešto kaže o svome mužu. Svakako da ga brani, ali ipak moli slavni sud, da ga malko kazni, pošto odviše puši i piće i voli »kitit briškulu« (igrati na karte) i baš onda, kada je najveće delo oko blaga (stoke). Kada saslušanje svrši, mora svako položiti prisegu. Svjedoci prisluži: »Kunem se kamenom i trsjem, da će popiti čašu i pol vina. Želja se naroda ispuniti, a onaj svjedoči najbolje, koji izazove najviše smijeha kod publike. Konačno pozovu i ženu Pusta, da i ona nešto kaže o svome mužu. Svakako da ga brani, ali ipak moli slavni sud, da ga malko kazni, pošto odviše puši i piće i voli »kitit briškulu« (igrati na karte) i baš onda, kada je najveće delo oko blaga (stoke). Kada saslušanje svrši, mora svako položiti prisegu. Svjedoci prisluži: »Kunem se kamenom i trsjem, da će popiti čašu i pol vina. Želja se naroda ispuniti, a onaj svjedoči najbolje, koji izazove najviše smijeha kod publike. Konačno pozovu i ženu Pusta, da i ona nešto kaže o svome mužu. Svakako da ga brani, ali ipak moli slavni sud, da ga malko kazni, pošto odviše puši i piće i voli »kitit briškulu« (igrati na karte) i baš onda, kada je najveće delo oko blaga (stoke). Kada saslušanje svrši, mora svako položiti prisegu. Svjedoci prisluži: »Kunem se kamenom i trsjem, da će popiti čašu i pol vina. Želja se naroda ispuniti, a onaj svjedoči najbolje, koji izazove najviše smijeha kod publike. Konačno pozovu i ženu Pusta, da i ona nešto kaže o svome mužu. Svakako da ga brani, ali ipak moli slavni sud, da ga malko kazni, pošto odviše puši i piće i voli »kitit briškulu« (igrati na karte) i baš onda, kada je najveće delo oko blaga (stoke). Kada saslušanje svrši, mora svako položiti prisegu. Svjedoci prisluži: »Kunem se kamenom i trsjem, da će popiti čašu i pol vina. Želja se naroda ispuniti, a onaj svjedoči najbolje, koji izazove najviše smijeha kod publike. Konačno pozovu i ženu Pusta, da i ona nešto kaže o svome mužu. Svakako da ga brani, ali ipak moli slavni sud, da ga malko kazni, pošto odviše puši i piće i voli »kitit briškulu« (igrati na karte) i baš onda, kada je najveće delo oko blaga (stoke). Kada saslušanje svrši, mora svako položiti prisegu. Svjedoci prisluži: »Kunem se kamenom i trsjem, da će popiti čašu i pol vina. Želja se naroda ispuniti, a onaj svjedoči najbolje, koji izazove najviše smijeha kod publike. Konačno pozovu i ženu Pusta, da i ona nešto kaže o svome mužu. Svakako da ga brani, ali ipak moli slavni sud, da ga malko kazni, pošto odviše puši i piće i voli »kitit briškulu« (igrati na karte) i baš onda, kada je najveće delo oko blaga (stoke). Kada saslušanje svrši, mora svako položiti prisegu. Svjedoci prisluži: »Kunem se kamenom i trsjem, da će popiti čašu i pol vina.